

WOORD

EN

KERK

Theologische bijdragen van de hoogleraren aan de
Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland
bij de herdenking van het vijfenzeventigjarig
bestaan van de Hogeschool

UITGEVERIJ TON BOLLAND

voorheen H. A. van Bottenburg N.V. - Amsterdam 1969

INHOUD

DR. B. J. OOSTERHOFF

De daden des Heren gedenken

DRS. J. P. VERSTEEG

Is Adam in het Nieuwe Testament een 'leermodel'?

J. HOVIUS

Om 'de ware religie te onderhouden'

DR. J. VAN GENDEREN

Roeping en verkiezing

DR. W. H. VELEMA

De kerk in de sociale ethiek

W. KREMER

De gemeente in de ambtelijke theologie

DE GEMEENTE IN DE AMBTELIJKE THEOLOGIE*

Bovengenoemd onderwerp brengt ons midden in de discussies, die vandaag de theologie en de kerkelijke praktijk beroeren. Deze discussies omvatten, in verband met ons onderwerp, verschillende vragen.

De vraag wordt gesteld of de stof, waarmede de ambtelijke theologie zich bezig houdt, wel in de strikte zin van dat woord 'theologie' kan worden genoemd. Beoogt de aandacht die gegeven wordt aan de onderdelen van de ambtelijke theologie niet veel meer het verkrijgen van een zekere handvaardigheid van de toekomstige dienaar des Woords in de taken die hem wachten? In verband daarmee is de vraag opgekomen of er geen noodzaak bestaat tot een 'herstructurering van de theologische studie'¹. Daarbij zou dan nog veel meer de aandacht gericht moeten zijn op de praktijk van het ambt dan thans het geval is. Dit geldt dan vooral de universitaire opleiding.

Tegelijk is hiermede de vraag aangeraakt naar de verhouding van dit onderdeel der theologie tot de overige delen van de theologische wetenschap. Was het feit dat de ambtelijke theologie de laatste plaats had in de indeling van de theologische vak-groepen aanleiding, dat men haar ook de laagste plaats gaf en haar beschouwde als een 'assepoester' onder haar theologische zusters? Het had er wel de schijn van.

In reactie daarop vallen sommigen vandaag in een ander uiterste en pleiten voor de eerste plaats voor deze achtergestelde onder haar theologische zusters.

Met kracht wordt dan bepleit dat het juist tot de taak van de praktische theologie behoort om de betekenis van de gehele theologie helder te doen uitkomen voor de gemeente².

Een ander geluid wordt gehoord van de zijde van hen, die uitgaan van de gedachte dat het bij de ambtelijke theologie — zij spreken bij voorkeur van 'praktische theologie' — vooral gaat om de juiste visie op de mens van de toekomst en de relaties waarin hij staat en waarin aan hem het evangelie moet worden verkondigd. Er zal daarom in de opleiding tot de kerkelijke dienst veel meer aandacht moeten worden gegeven aan sociologie, futurologie, psychologie en psychiatrie. De a.s. dienaar des Woords zal zich veel moeten richten op de mens van de toekomst, die meer buiten dan in de gemeente gevonden zal worden³.

* De hoofdlijnen uit deze bijdrage werden, zij het in enigszins andere vorm, ook gegeven in mijn afscheidscollege op 15 januari 1969.

¹ A. F. N. Lekkerkerker, *Nieuwe theologie*, 's-Grav. 1968, 237-261.

² M. Seitz in: *Die praktische Theologie zwischen Wissenschaft und Praxis*, München 1968, 65 ff.; R. Bohren, *Praktische Theologie*, in: *Einführung in das Studium der ev. Theologie*, München 1964.

³ J. Fret, *Practische theologie als theologische futurologie*, Kampen 1968.

Is er onzekerheid ten opzichte van de plaatsbepaling van dit onderdeel van de theologie, iets dergelijks is er ook in de benaming daarvan. Verschillende aanduidingen worden gebruikt en verdedigd.

Dr. A. Kuyper Sr. sprak van de diaconologische groep als aanduiding van de vakken, die z.i. onder ambtelijke theologie te rekenen waren. Deze aanduiding wordt nog verdedigd⁴.

Een andere aanduiding is die van 'Practische Theologie', zo vooral in Duitsland en ook in ons land nog onlangs bepleit. Een vertaling van het vroeger gebruikte 'theologia practica'.

Tenslotte is ook bruikbaar de aanduiding: Ambtelijke theologie⁵.

De grote betekenis van dit onderdeel van de theologie komt misschien wel juist daarin uit — zo merkt Seitz op — dat wij niet gemakkelijk tot een allen bevredigende oplossing van bovengenoemde vragen komen; dit dwingt ons te meer om met deze vragen bezig te blijven⁶.

Dit bezig blijven wordt wel bevorderd door de discussie, die in ons land — zij het daar niet alleen — aangetroffen wordt en in levendigheid toeneemt en waarin punten aan de orde zijn, die met het boven gereleveerde ten nauwste samenhangen.

Allereerst betreft dit de opvatting omtrent de zin en de plaats van het ambt in zijn verhouding tot de gemeente. De Synode van de Ned. Herv. Kerk gaf deze punten reeds vele jaren geleden in studie. Twee rapporten kwamen daarover ter tafel en in bespreking. Tot een algemeen aanvaarde conclusie is men echter, ook na de jongste besprekingen, nog niet gekomen. Niet minder zijn de vragen rondom het ambt sinds Vaticanum II in de R.K. Kerk aan de orde. Een studie als van R. J. Bunnik, *Dienaren van het aggiornamento* bewijst dit o.a. duidelijk⁷. Een niet minder belangrijk punt is aan de orde in de laatste jaren in de vraag naar de plaats en de functie van de gemeente. Dat deze vraag sterk de praktijk raakt bewijst de brief van de 24 Hervormde predikanten op 31 oktober 1967 gericht aan alle Hervormde kerkeraden en predikanten; niet minder bewijzen dat de discussies daarover en de gesprekken van 'de 24' met de Hervormde Synode. Er is rondom deze brief een theologie der verontrusting ontstaan. Dr. W. Aalders — een van de 24 — heeft getracht daaraan gestalte te geven in zijn *Theologie der verontrusting*⁸.

Ook werd aan deze vraag naar plaats, zin en toekomst van de gemeente, brede aandacht gegeven in de Theologische Etherleergang van de Ned. Chr. Radiovereniging in de zomer van 1968.

⁴ W. D. Jonker, *Theologie en praktijk*, Kampen 1968.

⁵ M. H. Bolkestein, *De eigen aard van de catechese*, Leiden 1965.

⁶ M. Seitz, *a.a.O.*, 65.

⁷ R. J. Bunnik, *Dienaren van het aggiornamento*, Nijmegen 1967.

⁸ W. Aalders, *Theologie der verontrusting*, Den Haag z.j. (1968).

De stof van deze colleges verscheen ook in afzonderlijke uitgave onder de titel: *Gaan en staan. Plaats en taak van de christelijke gemeente*⁹.

En dat zijn dan nog maar enkele druppels uit de stroom van geschriften, die over dit onderwerp, in binnen- en buitenland, van protestantse en rooms-katholieke zijde verschenen zijn en nog steeds verschijnen¹⁰.

Bovenstaande vluchtige oriëntering moge bewijzen, dat wie over het onderwerp 'De gemeente in de ambtelijke theologie' enkele opmerkingen maakt, een actuele zaak aanraakt, die de geesten bezighoudt en verdeelt.

Wie over de gemeente in de ambtelijke theologie wil spreken, zal moeten beginnen met grote aandacht te luisteren naar het spreken van de Heilige Schrift ter zake.

De noodzaak daarvan wordt vandaag door twee verschijnselen geaccentueerd.

➤ Enerzijds is er, vooral in de praktijk, het vlotte gelijkschakelen van de gemeente met al de corporatieve levensvormen, die er vandaag zijn en die de mens zelf opbouwt, kiest en loslaat naar het hem gevalt. Dit is een secularisatie ten aanzien van de gemeente Gods en haar uitzonderlijk karakter waarbij ieder over haar denkt en met haar doet, gelijk recht is in eigen oog.

Anderzijds is er, wat Van Ruler, in een van zijn gesprekken in de Eëthercolleges, genoemd heeft de doperse geest, die hij 'levensgevaarlijk voor het evangelie, voor de kerk en voor de wereld' acht¹¹.

In deze gedachtengang moet de gemeente de weg banen naar het rijk en hier zichzelf reeds oplossen in dat rijk Gods, dat groot is van onbegrensde mensenzelfde.

➤ Bij beide verschijnselen is er het uit het oog verliezen van de gegevens van het Nieuwe Testament, en wat nog erger is, het niet als normatief erkennen van deze gegevens voor heden.

In het N.T. vinden we geen omschrijving van de gemeente, ook niet in het boek Handelingen, dat overigens vol is van de gemeente en haar leven.

Wij doen er goed aan dan ook niet van het begrip 'gemeente' te spreken.

De woorden van Gods openbaring willen ons Zijn werk nader brengen ook in wat Hij over de gemeente zegt. En dat werk draagt altijd het mysterie van Gods handelen aan zich. Het doet ons een levende werkelijkheid zien, die vele facetten heeft, waarin telkens nieuwe mogelijkheden schuilen. De gemeente is een manifestatie van het werk van de Drieënnige God, dat tel-

⁹ *Gaan en staan. Plaats en taak van de christelijke gemeente*, Amst. 1968.

¹⁰ Het is niet mogelijk en m.i. ook niet dienstig, een brede opgave te geven van de stroom van werken, die over dit onderwerp verschijnt. Het aantal wordt elke week groter.

¹¹ Verslag in: *Rondom het Woord*, 11e jg., 99.

kens weer als zodanig openbaar komt. G. Sevenster zegt meen ik terecht dat het ons de laatste decennia door het onderzoek van het N. Testament weer duidelijk geworden is, 'dat de kerk van het N.T. niet moet worden gezien als iets gewoons en alledaags dat met een vereniging of een genootschap te vergelijken zou zijn, maar als een heilige door God uitverkoren gemeenschap'¹². Inderdaad de gemeente wordt geboren uit en bestaat door de activiteit van de Drieënige God. De verkiezende liefde van de Vader is haar fundament; de Zoon heeft door Zijn middelaarswerk, als de Christus Gods, de gemeente ontvangen als Zijn lichaam, ja, als Zijn bruid. Hij zal haar in alles en altijd vervullen met Zijn verworven schatten. In haar povere aardse gestalte is de gemeente rijk in Hem. En de Heilige Geest is tot de gemeente uitgegaan; Hij legt door de kracht van het Woord beslag op mensenharten, Hij verheerlijkt Christus in de gemeente opdat zij door het geloof alles in Hem zou vinden wat zij tot haar leven behoeft¹³.

Er vaart door heel het N. Testament één lofzang op deze gemeente als werk van God¹⁴, dat bestaat ondanks de vijandschap van de wereld, het woeden van satan en ondanks de zonden van de mensen, die tot haar unieke gemeenschap geroepen worden.

Zo is en blijft de gemeente een tempel en een huis Gods, een koninklijk priesterschap om geestelijke offeranden te offeren, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus¹⁵.

Deze gemeente is de continuering en uitbreiding van het verbond dat God met Abraham sloot. Er is iets verrassends in de verschijning van deze gemeente in de geschiedenis. De ekklesia is geroepen uit de wereld en saamgeroepen tot een gemeenschap¹⁶, waarin alle verscheidenheden van mensen en leven opgeheven zijn tot een hoger niveau, ondanks het feit dat niets menselijks hen vreemd blijft. Zij zijn kinderen Gods geworden, die door Christus, in één Geest de toegang hebben tot de Vader¹⁷.

Van Unnik herinnert, als het gaat over de gemeente van het N. Testament, aan de aanspraken van Paulus in de aanhef van zijn brieven. Hij wijst daarbij vooral op de inzet van II Korinthe, waar de gemeente met nadruk 'gemeente Gods' genoemd wordt. Van Unnik acht dit bepalend voor onze visie op de gemeente¹⁸.

Om dit uitzonderlijk karakter mag de gemeente niet met sociologische categorieën benaderd worden. Zij heeft de heilsgoederen leren kennen en daardoor is alles anders geworden. Zij heeft wat ontvangen om uit te leven,

¹² G. Sevenster in: *Woord en Wereld* (Afscheidsbundel Miskotte), Amst. 1961, 116.

¹³ Efeze 2; 1 Petr. 2:1-10; Joh. 15:26; Joh. 16:14.

¹⁴ Efeze 1:3-14.

¹⁵ 1 Petr. 2:5.

¹⁶ 1 Petr. 2:9-10.

¹⁷ Ef. 2:18.

¹⁸ W. C. v. Unnik, *Bijbels theologische noties*, hr: *Gaan en staan*, 16 vlgg.

om van te getuigen, om te dragen en te dulden, om te verwachten te sterven. De gemeente ontvangt bijzondere gaven van wijsheid en van liefde en dienst¹⁹. In haar is te vinden de doorbraak van veel en hardnekkige scheidingen in het leven. Het is één Here, één geloof, één God is haar Vader, Die haar saamroept aan Zijn tafel feest van het nieuwe te vieren, dat gegrond is in het sterven en de opstanding van Jezus Christus. In haar openbaart zich iets van het nieuwe koninkrijk met een nieuwe eigen vrede en vreugde. De veelkleurige wijsheid van het koninkrijk openbaart zich in haar, daarom is zij de academie der engelen²⁰.

Bij het gelovig aanschouwen van de gemeente Gods is men geneigd de Ruler toe te stemmen, dat men over haar alleen maar lyrisch spreken kan. Veel wordt over de gemeente in beelden gesproken. Paul Mincot daaraan zijn boek *Bilder der Gemeinde* gewijd. Hij maakt daarin opmerking dat èn de technisch-economisch denkende mens èn de verstandelijke kerk zelf, deze beelden, die op niets anders toe te passen zijn, niet begrijpelijk kan verstaan. 'Ihr Gebrauch setzt ein gemeinsames Geistesleben voraus', zo merkt hij op²².

Deze gemeente Gods staat in een bijzondere verhouding tot de wereld waarin zij leeft. Zij is uit de duisternis getrokken tot Gods wonderbaar en heerlijk licht. Van Swighem wijst er op dat dit een van de drie motieven is van het missionair elan van de gemeente²³. De gemeente wordt niet verhoed door de wereld maar zij doorziet de wereld wel. Zij kent bewegingen in de wereld, die de schijn heeft een pretentie te zijn. Zij heeft iets van de wereld die als onopvallend mens, tegenover Jood, Griek en Romein de pretentie voerde dat alleen het evangelie een kracht tot behoud was en uit die wereld een nieuwe wereld opende.

De *voorrechten*, die de gemeente bezit, zijn haar niet in volmaaktheid gegeven; wat zij heeft is een onderpand²⁴, het begin van het méér en het volmaakte. En in die verwachting betreft zij ook de wereld, waar zij leeft; zij verwacht nieuwe hemelen en een nieuwe aarde²⁵; zij weet de bevoegdheid van Christus ten volle gerealiseerd zal worden door haar zelf²⁶.

Er zijn drie motieven voor het bestaan van deze gemeente. De eerste is Israël eens om God. Ook van de gemeente geldt: dit volk heb ik

¹⁹ Vooral Efeze 2 en 3. En 1 Kor. 12.

²⁰ Gal. 3:26-29 en Ef. 3:10.

²¹ A. A. v. Ruler, *Ik geloof*, Nijkerk 1968, 131 vlg.

²² Paul S. Mincot, *Bilder der Gemeinde*, Kassel 1964, 15.

²³ D. v. Swighem, *Het missionair karakter van de christelijke gemeente*, 1955, 231 vlgg.

²⁴ Efeze 1:14 en pl. J. Behm in: *T.W.N.T.*, 1, 1933, 474.

²⁵ 2 Petr. 3:13.

²⁶ Matth. 28:18.

formeerd; zij zullen Mijn lof vertellen²⁷. 2e Is zij er ook om haar zelf. Zij mag de vreugde der genade vieren en daarin groeien en worden als een man, vrucht dragend uit Christus door de H. Geest²⁸. Deze voorrechten mag zij vieren in haar liturgie, waarin al de tonen van het leven mogen doorklinken en zij haar hart uitgiet voor en opheft tot de Here²⁹. 3e Zij is er om getuigenis te zijn van de Drieënige God.

Israël en de gemeente zijn de tekenen van de grote werken Gods op deze planeet, wier kleinheid wij in deze astronautische tijd meer dan ooit beseffen.

Met haar zo te bevoorrechten heeft God deze gemeente in grote spanningen gebracht.

Allereerst is er het leven onder een dubbel aspect. Enerzijds is de gemeente *beloftegemeenschap* en anderzijds *geloofsgemeenschap*³⁰. De beloften Gods zijn haar en haar zaad toegezegd en zij worden haar verzegeld in de sacramenten. Znd. 27 belijdt nadrukkelijk dat de kinderen niet minder dan de volwassenen in Zijn verbond en gemeente begrepen zijn. Deze belofte roept én voor de kinderen én voor de volwassenen *de vraag* op in hoeverre deze beloften vervuld zijn, verstaan worden en daaruit geleefd wordt door het geloof³¹.

Dan is er de spanning tussen wat zij *nu heeft en nog verwacht*. Leeft zij alleen uit wat zij heeft, dan zal zij de verwachting uit het oog verliezen en leeft zij teveel uit de verwachting dan blijft zij de aarde niet trouw³².

Niet minder is er de spanning van *strijd en groei*. Staat zij wel, in de strijd en begeert zij de opwas in de kennis en de genade van haar Here en Heiland Jezus Christus? Ik denk aan de spanning tussen het *kind* zijn en toch als *knecht* leven waardoor de *vreugde* bedreigd en de *onrust* vergroot wordt³³.

Niet minder is er de spanning tussen het *in* de wereld zijn en *niet van* haar wezen.

De spanning tussen haar *voorrecht* en haar *roeping*; telkens bedreigt haar ook de spanning van het meer *organisatie* dan levende *gemeenschap* zijn³⁴.

²⁷ Jes. 43:21.

²⁸ W. H. Velema, *De geestelijke groei van de gemeente*, Kampen 1966; J. Overduin, *Worden als een man*, Wageningen 1967.

²⁹ H. Jonker, *Liturgische oriëntatie*, Wageningen z.j.; P. op den Velde, *Onze erediens*, Amst. 1957.

³⁰ J. Kamphuis in: *De Reformatie*, 26-10-'68 (Jg. 44), hanteert deze m.i. juiste onderscheiding.

³¹ W. Kremer, *Enkele opmerkingen over het spreken Gods in de openbaring onder het N.T., bepalend voor de positie der bondelingen in het verbond der genade*, Alphen a.d. Rijn 1955.

³² H. Berkhof, *Gegronde verwachting*, Nijkerk 1967.

³³ Galaten 4:5.

³⁴ H. N. Ridderbos, *Kerkelijke orde en kerkelijk recht in de brieven van Paulus*, in: *Ex Auditu Verbi*, Kampen 1965, 194.

Ik spreek nu maar niet over de spanning tussen Geest en vlees, tussen eigen geest en Geest van God. Nog minder over de gevaren die uit de gebrokenheid van het leven opkomen, waardoor velen die tot de beloftegemeenschap en de geloofsgemeenschap behoren niet in de waarachtige vreze Gods wandelen noch voor zichzelf, noch in de gemeente, noch in het leven.

Deze gemeente met haar veelzijdige werkelijkheid is niet een romantische grootheid maar wil vooral plaatselijk zich als zodanig openbaren. Plaatselijk heeft zij de volle openbaring van de gemeente des Heren te zijn. Wel staat zij in het breder verband van de gemeenschap met andere plaatselijke gemeenten maar dat maakt haar karakter niet anders.

Ook staat de gemeente in de wijdere context van het rijk en zij heeft daar weet van als zij staat in de geschapen werkelijkheid. Zij kent de heilswil Gods voor deze wereld, die zich uitstrekt naar de kosmos; zij kent de goederen van het rijk en ziet door het venster van de beloften het visioen van de vernieuwing van alle dingen.

↗ Niet spoedig wordt ons hart verzadigd van het denken over het wonder der gemeente Gods in deze wereld. Zij draagt Zijn scheppingsmerk. Over haar kan gezegd worden wat de Here der kerk zelf zegt: Dit zij u bekend: Ik doe het niet om uwentwil maar om Mijns groten Naams wil³⁵.

↘ Op het nauwst aan de gemeente verbonden is het ambt. Toen de apostelen in de wereld het evangelie van het koninkrijk verkondigden, ontstond de gemeente. En onder de apostolische leiding kwamen de ambten tot stand³⁶. Een zekere praefiguratie van de ambten ligt reeds in wat Christus Zelf deed toen Hij de zeventig (72) inschakelde in de verkondiging van het koninkrijk naast de apostelen.

↘ De ambten in de gemeente zijn als een nieuw wonder Gods te zien. Zoals het ontstaan en bestaan van de gemeente theologisch gezien moet worden, zo ook de ambten, die tot het bestand van de gemeente en haar welzijn behoren³⁷.

Men zou kunnen zeggen dat de uitzonderlijkheid van het ambt blijkt uit het feit, dat men er theologisch maar moeilijk mee klaar heeft kunnen komen tot op heden³⁸.

De visies bewegen zich tussen grenzenloze verheffing van het ambt of absolute negering daarvan³⁹.

↘ Ondanks al dit theologisch gehaspel blijft het ambt in de kerk een wonder Gods. De diepste grond ervoor ligt in het welbehagen van de Drieënige God Zelf.

³⁵ Ez. 36:22.

³⁶ Hand. 14:23 en par. pl. in Hand.

³⁷ Luc. 10:1-7. Hierover H. N. Ridderbos, *De komst van het koninkrijk*, Kampen 1950, 321 vlgg.; idem in: *De apostolische kerk*, Kampen 1954, 39 vlgg.

³⁸ A. A. van Ruler, *Bijzonder en algemeen ambt*, Nijkerk 1952.

³⁹ A. F. N. Lekkerkerker, *Brief over het ambt*, in: *Kerk en theologie*, 19e jg. (1968), 170-186.

Het is werkelijk niet toevallig dat in het hooglied over de kerk in het N.T., de brief aan Efeze — waarschijnlijk een rondschrijven aan meer gemeenten — ook op hoge tonen van de van God gegeven ambten gezongen wordt (Efeze 4).

Door sacralisering van het ambt enerzijds en secularisering anderzijds heeft men telkens verleerd deze aanbeddende lofzang over de ambten over te nemen.

Evenals bij de gemeente zullen wij ook bij het ambt de trinitarische heilsrealisering in het oog moeten houden. Terecht zegt H. Jonker dat het in de gemeente gaat om de Waarheidsrealisering van de heilsopenbaring⁴⁰.

Dit is een zeer bijzondere werkelijkheid zoals deze door God Zelf in de geschiedenis is ingedragen. Voor de benadering van gemeente en ambt mag geen andere werkelijkheid als uitgangspunt gekozen worden. Doet men dit toch, dan komt men tot geheel andere maatstaven, waarnaar dan een geheel ander denken over kerk en ambt wordt opgebouwd, dat op zijn beurt weer tot een gans andere praktijk leidt. Dat is ten diepste de botsing van heden.

Om bovengenoemde realisering van de heilsopenbaring gaat het ook bij het ambt, of beter: bij de ambten, want de ouderling en diaken vallen te vaak weg tegenover de dienaar des Woords, omdat hij als theoloog gezien wordt, wat principieel niet beslissend voor zijn ambtelijke positie is.

Calvijn heeft zichzelf en de gemeente altijd het wonder van het ambt voorgehouden⁴¹. Zichzelf en zijn medebroeders, wanneer hij sprak van een mensje uit het stof verreezen, dat tot dit werk verkoren en geroepen werd, en de gemeente wanneer hij haar op het hart bond, dat zij in de ambtsdragers de ambassadeurs Gods in haar midden had, die haar in Zijn naam de waarachtigheid van Zijn beloften betuigden. Het zou haar oordeel verzwaren wanneer zij hen geen gehoor gaf. De ambtelijke arbeid draagt daarom altijd een dienend karakter, welk karakter bepaald wordt niet allereerst van de gemeente en haar behoeften uit, maar allermeeest van het goddelijk bedoelen in de realisering van Zijn verbond en woorden uit⁴². Hierin kan dan ook nooit voorop staan een bepaalde verhouding van de gemeente tot b.v. de wereld of de maatschappij of de tot goddelijke openbaring verklaarde tijds-werkelijkheid, die de ambtsdienst bepaalt. Wat de gemeente is en het ambt, naar het bepalend handelen Gods, dient altijd uitgangspunt te zijn voor beschouwing en praktijk.

Uit de mogelijkheden hier nog iets nader over de ambten te zeggen, kies ik, in verband met het betoog, een tweetal.

⁴⁰ H. Jonker, *Rondom Woord en Sacrament*, in: *Gaan en staan*, 84 vlgg.

⁴¹ J. Calvijn, *Institutie*, IV, 3, 1; L. Goumaz, *Het ambt bij Calvijn. Een samenvatting naar zijn commentaren op het N.T.*, Francker 1964.

⁴² P. J. Roscam Abbing, *Diakonia*, 's Gravy. 1950. Op het uitgangspunt van Roscam Abbing geeft K. Dijk een scherpe kritiek in: *De apostolische kerk*, 143 vlgg.

Allereerst deze: Het moet voor ons vaststaan dat wij in de ambten te hebben met een goddelijke, trinitarische categorie. De Drieënige God God des heils. Zijn dynamische activiteit heeft dat heil tot stand gel. In zichzelf is dit heil af, als werk Gods. God was in Christus de met Zichzelf verzoenende, hare zonden haar niet toerekenende. Daar geen schepsel tussen⁴³.

Toch vloeit uit dit goddelijk heilswerk niet automatisch de gemeente nog minder het rijk Gods, hoewel dit laatste bij elk heilsfeit in het komt.

Het is een nieuwe daad Gods wanneer het heil in presentatie en app wordt uitgedragen. Een hoogtepunt in deze nieuwe daad Gods is de van de Heilige Geest. Dan komt dit werk Gods ten volle op gang. komt dan echter geen gemeente, waarin de Geest onmiddellijk de heeft dan alleen bij bijzondere wendingen in de voortgang van het werk. Overigens komen er, tegen de achtergrond van het heilswerk ambten. Dit blijft het theologisch karakter van de ambten. Er is ee zondere predestinatie, een vocatie en een begaving tot het ambt. God h zich van het ambt in Zijn trinitarische activiteit en dynamiteit. D blijft bezinning over deze ambten altijd theologie. En dit karakter v ambt verleent daaraan een zekere tegenover-positie ten opzichte v gemeente⁴⁵.

Een tweede aspect van het ambt is de uitzonderlijke verbondenheid de gemeente. De gemeente wordt ten volle ingeschakeld bij het kom het ambt in verkiezing en approbatie. En ook in de bevestiging en d blijft de gemeente rondom het ambt staan in erkenning, in voorbe kritiek, in medewerking, in activiteit van verwachting dat God haar door de ambtelijke bediening. Zo blijft er een bijzondere wederker tussen gemeente en ambt, die niet willekeurig gewijzigd mag worden in bedeling⁴⁶.

De beperking voor het ambt ligt hierin dat het nooit de beschikking over het heil. Het mag alleen de in het hart van een mens nooit opgek heilswaarheid nazeggen, uitspreken en uitleggen, opdat zij zou ver worden en de gemeente de God van haar heil daarin zou ontmoet daardoor leven.

Hier is de bijzondere zorg Gods voor Zijn gemeente. Immers de gem leeft nog in de onvolkomenheid, zij doorleeft wisselende situaties, on

⁴³ 2 Kor. 5: 19.

⁴⁴ A. A. v. Ruler, *Reformatorsche opmerkingen in de ontmoeting met Rome* veruum 1965, 97 vlgg.

⁴⁵ A. A. v. Ruler, *Algemeen en bijzonder ambt*, p. 101; idem, *Ref. opmerk* 89 vlgg.

⁴⁶ I. Floor Jr., *Rondom het ambt*, Amst. 1955, 55; A. A. v. Ruler, *Ref. opmerk* 100 vlgg.

de vijand in wisselende vermommingen, zij heeft bestraffing, vermaning, onderwijzing en vertroosting nodig. De sleutelen van het rijk moeten in de gemeente gehanteerd worden. Ook moet de gemeente toegerust worden tot haar taak in de tijd, waarin zij staat⁴⁷.

De gemeente moet onder leiding van de ambten — om de beeldspraak van Van Ruler over te nemen — maar niet worden tot een mierenhoop, die in ononderbroken bezigheid werkt voor de toekomst, zij mag ook een kudde zijn, die in haar saamkomen en saamleven de rust in de grazige weiden viert en alzo de eeuwige sabbath in dit leven aanvangt. Deze mystiek van het *zijn* is kenmerkender voor de gemeente en het gemeentelijk dan de activiteit en de dienst⁴⁸.

De ambtelijke theologie, die zich bezig houdt met de ambtelijke dienst in en aan de gemeente in de context van het komende rijk, zal het bijzonder karakter van gemeente en ambt in wederkerige verbondenheid altijd voor ogen moeten houden⁴⁹.

Zal de ambtelijke theologie haar schriftuurlijk fundament houden, dan zal zij, vooral nu, uit de openbaringsgegevens moeten denken.

De ambtelijke dienst, die uitwaaiert in prediking, catechese, zielszorg, liturgische dienst en diaconale zorg, zal voluit naar deze gegevens gericht moeten blijven, wil zij haar bijzonder karakter, juist als dienst in de gemeente van Christus, niet verliezen.

Met enkele woorden wil ik dit onderstrepen.

- De *homiletiek* zal de richtlijnen voor de prediking moeten ontleen aan de openbaring Gods, zonder deze door enig schema te doen overheersen. Niet minder zal de realiteit van de gemeente Gods, zoals de Schrift die doet zien, de bediening van het Woord hebben te bepalen. De vragen van de moderne mens, noch van de tijd, kunnen uitgangspunt voor de prediking Zijn. De zaken, die God Zelf aan de orde stelt voor de mens in alle tijden, zijn hier beslissend, zij het ook dat deze een bepaald accent krijgen door de tijd waarin de gemeente staat en de gevaren, die haar bedreigen⁵⁰.
- De *catechetiek* heeft de catechese te zien in het licht van Gods verbond, het enig houvast voor de benadering van de jeugd der gemeente. Dat de gemeente belofte- en geloofsgemeenschap is, geeft een bepaalde spanning aan de catechese en tegelijk een bijzonder karakter. Zij mag echter in deze

⁴⁷ idem, *a.w.*, 160.

⁴⁸ idem, *a.w.*, 89.

⁴⁹ W. D. Jonker, *a.w.*, 18 vlg.

⁵⁰ K. Dijk, *De dienst der prediking* (Hoofdst. 5: De prediking in onderscheiden verbanden), Kampen 1955; W. Kremer, *Geestelijke leiding in de prediking*, Alphen aan de Rijn 1954; H. Jonker e.a., *Actuele prediking*, Nijkerk z.j., 48 vlgg., 143 vlgg.; B. A. Müller, *Die levende Woord aan die mens van die hede* (vooral hoofdst. 3), Zaandijk 1961; O. Jager, *Eigentijdse verkondiging*, Kampen 1961, 89 vlgg.; W. Kremer, *Prediking en ethiek*, Apeldoorn 1963, 15 vlgg.; J. H. Velema, *Wat is Christelijk Gereformeerd?* Amst. 1947.

spanning gedragen worden door de unieke werking van de Heilige Geest. Wat de *poimeniek* betreft, deze vindt de grondgedachten voor de pastorale arbeid enerzijds in de verhouding ambt-gemeente en anderzijds in de realiteit van de gemeente zelf. Gaat een bepaald psychologisme het pastorale beheersen dan verliest de zielszorg haar geestelijk karakter en vervlakt zij⁵¹. Eveneens zal de *liturgiek* zich bewust dienen te blijven dat er, schriftuurlijk gezien, beperkte mogelijkheden zijn, die zij echter wel ten volle moet benutten. Levend beseft dat de liturgie bedreven wordt in de gemeente Gods in deze bedeling, zal haar bewaren voor overschattend idealisme enerzijds maar ook voor onderschattende slordigheid anderzijds⁵².

Ook de theorie van de *diaconale zorg*, in al zijn vertakkingen, die eigenlijk theologisch gezien nog niet duidelijk is ondergebracht, zal moeten aanpassen dat het niet gaat om hulp aan de mens zonder meer, maar om de hulp van Christus uit de zorg om Christus' wil⁵³.

In Schriftgebondenheid zich houdend aan de veelzijdige werkelijkheid van de gemeente, zoals vooral het N. Testament ons die laat zien, zal de ambtelijke theologie in de juiste sporen gaan. Houdt zij deze weg niet, dan verliest zij Gods doel uit het oog, de trinitarische heilsopenbaring komt in de gemeente niet tot haar recht en de gemeente komt tekort.

En de ambtsdrager, die eigen taken, doelen en wegen zoekt, roept al meer problemen op, die de vreugde van het ambt doven.

Ten opzichte van bovengegeven reformatische visie, uit de II. Schrift geput en in de confessie beleden, voltrekt zich het laatste decennium een wending, die men een Copernicaanse omwenteling zou kunnen noemen.

Een van de verdedigers van deze nieuwe visie, wijlen dr. J. M. de Jong heeft gezegd: 'Het christendom is bezig tot onherkenbaar wordens toe te veranderen'⁵⁴. En hij stelt tegelijk de vraag of deze dynamiek niet neerkomt op de oplossing en zelfvernietiging van het christendom dan wel op een verwijdering van het begin en een naderen tot het 'beginsel', waarvoor Jezus leefde en het leven gaf. 'Het is de vraag in hoeverre wat men wel noemt het „traditionele christendom” inderdaad ten einde is en, zo ja, in hoeverre dit einde een nieuw begin is. Een nieuw begin in de geschiedenis in de doorbraak van het rijk Gods, een nieuw gelaat van Christus dat ons aanziet, een nieuwe inspiratie van de Geest.'

Gruug citeert men hierbij — en het wordt vaak geciteerd — een woord van

⁵¹ L. G. Wagenaar, *Over een Amerikaanse wijze van pastoraat*, 's Gravenhage 1959.

⁵² A. A. v. Ruler, *Ref. opm.*, 157 vlgg.; W. Baas, *Bij hoog en bij laag*, (populair-kritisch), Kampen 1968.

⁵³ C. Veenhof, *Christelijke diakonie en A.B.W.*, Amst. 1966, 86 vlgg.; H. N. Ridderbos, *Christelijk een verstreken begrip?* Zwolle 1968.

⁵⁴ *Gaan en staan*, 92.

dr. K. H. Miskotte uit een interview met drs. G. Puchinger, waarin ook op deze nieuwe inspiratie gedoeld wordt. Hij zegt: 'Maar ja, dit alles staat natuurlijk onder het geweldige voorbehoud dat, bij alle dankbaarheid voor hetgeen ons nog gelaten is, de strategie Gods en de inspiratie van de Geest ons wel plotseling of geleidelijk zou kunnen uitdrijven buiten de kerkformaties, in de bedreigde wereld, om met de wereld te verwereldlijken, zozeer zelfs dat een vroeger geslacht, of zelfs onze kerkelijke tijdgenoten, ons nauwelijks meer zouden herkennen, wat echter niet uitsluit, dat wij in deze laatste grensoverschrijding van God gekend zouden zijn'⁵⁵.

Dr. J. M. de Jong schijnt aan deze woorden een profetische waarde toegekend te hebben als hij er op laat volgen: 'Wie oren heeft om dit te horen, die hore!'⁵⁶

Trouwens er is meer profetische allure op dit terrein. Dr. W. H. van de Pol voorheen hoogkerkelijk Hervormd, later Rooms-Katholiek geworden, gaf zijn gebundelde colleges de titel: *Het einde van het conventionele christendom*. En hij stelt daarin vast: 'Zowel voor roomse als voor protestantse christenen is er een eind gekomen aan het conventionele christendom met alle gevolgen van dien. Wij zitten in dit opzicht in dezelfde boot, waarin wij te maken hebben met dezelfde gemeenschappelijke problematiek'⁵⁷.

Een van de sterkste motieven voor de noodzaak van een radicale verandering van het leven der gemeente ziet men in de veranderingen, die zich voltrekken in de wereld van heden en als gevolg daarvan ook in de mens van vandaag. 'Een diepgaand onderscheid tussen onze waarneming en die uit vroeger tijden is b.v. dat voor alle christenen uit het verleden, vanaf de bijbelse tijd tot in de vorige eeuw, het bijbels geloof zich aftekende in de ruimte der menselijke religie en de door die religie gestempelde samenlevingsvormen, terwijl wij als twintigste-eeuwers de eerste christenen zijn die met de bijbelse openbaring geconfronteerd worden met achter ons en rondom ons een wereld die in belangrijke mate van alle religie vervreemd raakt, of, als dit te kras gezegd is, vrijwel geheel gesecculariseerd is'⁵⁸.

Dit vraagt van de christelijke religie en zeker ook van de christelijke gemeente, voorzover er in zulk een situatie nog van een eigen bestaan van haar gesproken kan worden, een radicaal andere instelling en het bewust kiezen van een geheel andere positie met een open opstelling en aanpassing ten aanzien van deze veranderende wereld.

Het gaat er dan om dat het juiste contact gevonden wordt tussen de bijbelse openbaring en de eigentijdse situatie. Hierbij valt de meeste nadruk op de

⁵⁵ a.w., 19, 101. Het citaat zelf bij G. Puchinger, *Christen en saecularisatie*, Delft 1968, 260.

⁵⁶ a.w., 19.

⁵⁷ W. H. v. d. Pol, *Het einde van het conventionele christendom*, Roermond-Maastricht, 1966, 11.

⁵⁸ *Gaan en staan*, 94.

situatie, waarin de mens van heden staat en die zijn leven en denken shapeert. Bij dit spreken maakt men onderscheid tussen openbaring en Schrift. De Schrift ziet men ook als de eigentijdse weergave en verwerking van openbaring. Zoals toen heeft ook de gemeente van nu, in haar tijd en haar wijze, deze openbaring te verstaan en te verwerken. Daarin moet geheel andere accenten vallen dan voorheen. De aandacht moet verplaatst van de onsterfelijkheid naar de opstanding nu; van het eeuwig leven naar de messiaanse toekomst; van het persoonlijk heil naar de dienst aan de wereld; van het mysterie van het sacrament naar het appèl in woord en daad; van de redding der verlorenen en der verkorenen naar de menswereld; van de kerk als heilsinstituut en gemeenschap der gelovigen naar de kerk als geweten van de samenleving of brandpunt van de Geest. Nog anders gezegd: van het verleden naar de toekomst, van de eilanden naar de samenleving, van de kerk naar de wereld, van de hemel naar de aarde, van de vergeving der zonden naar de zingeving van het zinnelijk bestaan⁵⁹.

Van de gemeente, die op deze situatie moet worden ingesteld, spreekt men bij voorkeur als van een Exodus-gemeente. Men trekt daarbij een parallelisme tussen Israël dat uit Egypte naar Kanaän toog en de gemeente in deze tijd. 'Exodus' ziet men dan als een fundamenteel en karakteristiek woord. Het spreekt van bevrijding en op weg gaan, van perspectief en toekomst, van strijd en opademing, van terugverlangen en twijfel, van hoop en wanhoop. De Exodus-gemeente zijn is geen minutieus programma hebben maar het gaat om in het ontvangen en veroveren van het beloofde land, het leefbaar maken van het leven door recht en barmhartigheid en zoveel meer⁶⁰.

De gemeente is er niet voor haar eigen bestaan naar eigen aard maar voor de ganse wereld. Er moet een ontgrenzing van de gemeente plaats vinden en een verwijding van de horizon. Zij moet visie op de wereld krijgen en dit in haar taak zien⁶¹.

Heel het theologisch denken dient op deze ommekeer ingesteld te zijn en daardoor beheerst te worden. Het dient vooral op de praktijk ingesteld te zijn. Men spreekt dan ook bij voorkeur van praktische theologie, theologie in actu, niet gericht op de gemeente en de ambtelijke zorg voor de enkele maar op mens en wereld.

De theologische opleiding zal op deze nieuwe taak moeten voorbereiden en de instelling van de gemeente zelf zal een andere moeten worden.

Hoewel er geen volkomen overeenstemming is onder hen die deze verandering voorstaan — er is eerder verwarring te constateren — zijn er toch enkele karakteristieke trekken aan te wijzen die de gemeente en de ambtelijke dienst in haar en aan haar betreffen.

⁵⁹ J. M. de Jong in: *Gaan en staan*, 93 vlg.

⁶⁰ *id.*, 13 vlg.

⁶¹ J. M. van Veen in: *Gaan en staan*, 68 vlg.

Het gaat hier om de gemeente zelf, haar gerichtheid en de prediking. Wat de gemeente zelf betreft treffen we in deze nieuwe theologische visie een beschouwing aan over het ontstaan van de gemeente en de structuur die zij daarin ontvangen heeft. De structuur die de gemeente in het N.T. ontvangen heeft is niet bepaald door de wil en het werken Gods maar door de maatschappelijke verhoudingen waarin zij tot openbaring kwam. Haar ontstaan wordt dan vooral sociologisch verstaan. De kleine kring van de agrarische samenleving in Palestina zette haar stempel op de gemeente. De agrarische samenleving kenmerkt zich door een sterke relatie van de enkelingen tot elkaar en de gemeenschap, door een afgeslotenheid van de buitenwereld en door 'Privatisierung der Religion'⁶².

De gemeenschap van de enkelingen en de beïnvloeding van elkaar bepaalde denken en doen en in deze kaders werd ook het evangelie ingesloten. De wereld, waarin men leefde bleef daarbij buiten de gezichtskring; men handhaafde zich tegenover haar. Dit individualistisch-piëtistisch karakter heeft zich eeuwen gehandhaafd.

'In feite betekende de trouw aan de sociaal-culturele vormen, waarin de evangelische inspiratie oorspronkelijk gestalte had gekregen, ontrouw aan de eigenlijke evangelische opdracht in de verkondiging van het heil het zout der aarde te zijn. Daartoe sneden de kerken zich de weg af door star vast te houden aan een samenlevingsstructuur uit een voorbije periode'⁶³. Nu een radicaal andere wereld ontstaan is, kan de gemeente niet binnen deze enge horizon blijven leven. De vigerende kerk- en gemeentestructuur draagt teveel het stempel van een oude samenleving, daarom is van deze structuren uit geen mogelijkheid tot contact en invloed te vinden. Nu het leven van de mensen door andere factoren bepaald wordt, waardoor een geheel ander levenspatroon ontstaan is, moet de kerk- en gemeentestructuur daarbij aangepast worden, waarbij niet meer de enkeling maar de gemeenschap in het oog gevat moet worden⁶⁴.

Zal de kerk niet maar als plaatselijke gemeente bestaan maar invloed hebben op de veranderde wereld, dan zal zij een geheel andere instelling moeten verkrijgen. Heeft zij daarvoor geen oog, dan is zij voor de huidige maatschappij waardeloos en tracht zij tevergeefs zich te handhaven.

De gemeente heeft bij deze beschouwing niet meer haar zin van bestaan in de relatie tot haar Hoofd Christus, maar hoogstens functionele betekenis tot beïnvloeding van de huidige samenleving. Zij is er voor de wereld.

Zal de kerk haar nieuwe taak aankunnen dan zal zij moeten beseffen dat de plaatselijke gemeente haar zwakke plek is. Er zal, evenals dit bij bestuurscolleges en op economisch gebied plaats vindt, 'schaalvergroting' moeten

⁶² L. Laeyendecker in: *Gaan en staan*, 32 vlgg. Idem in: 'Gemeenschap in het zoeklicht in: *Ministerium*, 3e jrg., no 2 (febr. 1969).

⁶³ L. Laeyendecker, *a.o.*, 25.

⁶⁴ *Die Kirche für andere*, Cienf 1967, passim.

plaats vinden. Saamvoeging van plaatselijke gemeenten tot streekgemeente onder leiding van een team deskundigen staan, zal het front van de in de wereld verbreden en haar een andere structuur geven⁶⁵.

Ook oecumenisch zal dit een andere instelling moeten geven. Het gaat om de ene kerk in deze wereld of de kerk, die het eens geworden is verschillen in leer en dienst, maar het gaat om de ene daad van de kerk in deze wereld. Kerk zijn en zending drijven is vandaag voor al wat kerk de daad stellen tot de vernieuwing van deze wereld⁶⁶.

Het al of niet voortbestaan van de plaatselijke gemeente en de ambtelijke arbeid in haar is volkomen ondergeschikt aan de wereldomvattende taak van de kerk in de wereld. Er is nog weinig belijndheid in de gevarieerde opvattingen, maar men is het daar wel over eens dat de plaatselijke gemeente met een ambtelijke dienst, die daar vooral op gericht is haar tijd gehad. Zij past in de huidige wereld niet meer⁶⁷.

Vormingsleiders hebben de taak de steeds meer naar de rand van het verschrompelde verschrompelde gemeente de mentale en praktische omvorming te geven, die nodig heeft.

Dat bij een dergelijke destructieve benadering van de gemeente ook instelling totaal omgezet moet worden, is duidelijk.

Naar de Schrift is de gemeente Gods opgekomen uit de genade-arbeid en haar geheim is daaruit te leven en haar verwachtingen te hebben haarzelf en voor de wereld.

De ambtelijke arbeid is er opdat zij zó gemeente zou zijn, al meer worden blijven tot de wederkomst van Christus.

De veldwinnende beschouwingen, die ik signaleerde, vinden dit echter te smalle basis voor de gemeente. Zij is te egocentrisch. Deze structuur van de gemeente introvert gemaakt en in stieriele toekomstverwachtingen gedrukt. Haar aandacht moet niet alleen gericht zijn op wat God gedaan heeft, in het verleden en voor haar doen zal.

In tegenstelling daarmee dient de gemeente in de nieuwe tijd, waarin zij nu zich bewust te worden dat het rijk Gods bezig is te komen. Zij zal dat moeten zien in de reële verbanden, waarin zij leeft, hier en nu. Zij zal moeten weten te leven voor de anderen en haar genietend leven opgeven in een deelname aan het werken Gods in deze wereld. Zij zal in restloze overgave, maar

⁶⁵ In de serie *Terzake* (Ambo, Utrecht) handelt II over verschillende facetten van de schaalvergroting. Ook *Gaan en staan*, 32-68 in verschillende bijdragen G. Boes, K. Exalto geven een kritiek op de plannen tot schaalvergroting in: *Wat gebeurt er in Zuid-Holland?* Maassluis 1968.

⁶⁶ Over de verschuiving in de betekenis van het begrip 'oecumene': C. van der Woude, *Liquidatie der Reformatie*, Finschede 1966, passim. Ook J. H. Vellema, *Oecumene Blijft Leven?* Amsterdam 1969, 5 vlgg.

⁶⁷ Op de conferentie van de Wereldraad van Kerken te Uppsala (1968) is deze dichte sterk maar voren gekomen en gaf zij aanleiding tot scherpe tegenstellingen bij H. Berkhof, *Tussen twee vuren*, in de *Waarheid*, 17 aug. 1968 (2^{de} jg.).

voorbeeld van Jezus, in deze overgave zichzelf moeten verliezen. God te dienen en tot zijn volk te behoren, moet blijken in de wijze waarop zij in de wereld staat. Het geloof der gemeente moet niet maar gericht zijn op de daden Gods tot haar heil, maar vooral op haar eigen daden in hun betekenis voor het heil van het rijk dat in de tumultueuze evolutie van deze tijd bezig is te komen. De verticale instelling van de gemeente zal plaats moeten maken voor een meer horizontale, waarin zij volop aandacht heeft voor en deelneemt aan het leven in deze wereld⁶⁸.

De kerk moet aflaten te zeggen dat deze wereld in het boze ligt; zij moet zich haar schuld bewust worden aan de situaties in deze wereld en haar verantwoordelijkheid zien. De gemeente moet ook aflaten van de gedachte, dat zij een eiland is, waar de waarheid alleen gevonden en beleefd wordt, zij moet zicht hebben op de wereld als Gods werkterrein. Deze werkelijkheid van Gods werken in de wereld moet mede de agenda voor de kerk vormen⁶⁹. Daarbij dient ook de pretentie van haar verkorenheid en boven anderen geroepen zijn tot Gods heil te vervallen; het is hoogmoed te menen dat de gemeente bij uitstek Gods volk is. Gods Geest werkt in alle religies en alle stromingen, die de stuwing in zich dragen naar een nieuwe orde van zaken waarin waarachtigheid en gerechtigheid zich zullen vertonen. Er moet een mondiale openheid zijn voor dit werken Gods. De gemeente moet de kopgroep zijn van hen, die dit erkennen. Ik wees er boven reeds op dat de oecumene ook vanuit deze gedachte verstaan wordt. Er is hier een grenzenloze oecumeniteit mogelijk naar alle kanten en met allen wier bewogenheid uitgaat naar een wereld in nood. De roep om de rijksbroederschap van alle mensen bewijst dat het Vaderschap Gods over allen gaat. Er is een anoniem christendom dat mee uitziet naar de komst van het rijk, dat de messiaanse sjaloom realiseert en de contouren van de Stad van de Mens binnen de gezichtskring brengt⁷⁰. Dit anonieme christendom dat ook de zucht naar de daad kent is als een latente kerk van meer betekenis dan een verstarde en verbrokkelde gemeente.

Theologisch gezien moet deze nieuwe instelling van de gemeente gesteund

⁶⁸ A. Troost, *Christelijk sociale ethiek in een veranderende wereld*, in: *A.R. Staatkunde*, dec. 1967; idem, *Het Neo-Marxisme en de 'Theologie der samenleving'* in: *Mededelingen van de Ver. voor Calvinistische wijsbegeerte*, maart 1969. Troost schrijft daar o.a. 'De revoluties die Marx voorspelde, wenste en bevorderde, worden nu vanuit de marxistische bijbel vertaald in termen als 'christelijke opdracht'.

⁶⁹ R. Shaull, *Revolutionaire veranderingen in theologisch perspectief*, in: *Kerk en Revolutie*, Baarn 1968. Dit werk is een bundel voorstudies voor de conferentie 'Kerk en Maatschappij' in 1966 te Genève gehouden. J. Verkuyl en H. G. Schulte Nordholt, *Verantwoorde Revolutie*, Kampen 1968. Verkuyl pleit daarin voor de benaming 'theologie der transformatie' t.o. aanduidingen als theologie der revolutie, der evolutie, theologische sociologie of sociologische theologie. Welke term men ook kiest, het komt praktisch op hetzelfde neer.

⁷⁰ Harvey Cox, *De stad van de mens*, Utrecht z.l.

worden door een theologie van Gods presentie in deze gistende wereld moet een theologie van de evolutie en van de revolutie mogelijk zijn, die dogma van de eschatologische verlossing door de komst van Christus zijde stelt. De gemeente moet meer werkster zijn, die het huis van de wereld gereed maakt dan bruid, die op haar Bruidegom wacht.

De felheid waarmee vele jongeren protesteren tegen oude opvattingen en nieuwe proclameren in allerlei verbanden en op allerlei manieren, bevindt welk een ingang deze gedachten vinden⁷¹.

Het mag bijna overbodig geacht worden bij een zo sterke wijziging van v op de gemeente en haar instelling op het leven, nog veel te zeggen over verandering van de boodschap, de prediking van de gemeente, die hier voortvloeit. Men trekt hierin slechts de consequenties van zijn gewijsden denken.

In hoeverre er in de toekomst nog een plaats zal zijn voor de gemeente kerk, de ambtelijke theologie en het ambtelijk werk en hoe dit er uit (moeten) zien, is niet met duidelijkheid uit de verschillende beschouwingen te lezen. Gods dynamiek in de geschiedenis — zo zegt men — laat zich programmeren. Men zal hier moeten letten op de tekenen der tijden en daaraan naar handelen⁷².

Naar Schrift en confessie is de taak der gemeente het evangelie der genade te bewaren en uit te dragen, daarin te onderwijzen en daarnaar leiding te geven tot persoonlijke bekering en een leven daaruit in heel het leven. Men vraagt een prediking, waarin op duidelijke wijze geestelijke leiding gegeven wordt aan de mens van nu.

In de nieuwere opvattingen ten aanzien van gemeente en prediking acht men zulk een prediking te veel op de mens geconcentreerd en te eenzijdig op behoudenis gericht.

Men meent dat de prediking veel meer gericht moet zijn op de dialoog van de bijbelse openbaring en de eigentijdse situatie. Het gaat God niet om behoud van de zondaar allereerst maar om de wereld en het echte mens van de mens daarin⁷³.

⁷¹ Op kerkelijk terrein ook zoeken de jongeren dit praktisch radicalisme aan de hand te stellen. Zo b.v. op de wereldconferentie van kerken te Uppsala, het Pasteraal Congres te Noordwijkerhout, de synode van de Ned. Herv. Kerk, de synode van de Oec. Kerken.

⁷² Het is hierbij de vraag of men uitgaan moet van vaste, blijvende gegevens voor het leven van de gemeente of niet. H. Jonker zegt in *Gaan en staan*: 'Het uitgangspunt en grondbeginsel van Woord en Sacrament is onaanraakbaar en dient door de kerk sociologie te worden gerespecteerd' (89). Hiertegenover: *Kerk in stedelijk perspectief* 's Grav. 1965, III: 'Voor velen is de kerkdienst een lege traditie geworden en de meermalen gemeentelieden komen helemaal niet meer. Daarom mag voor de opbouw van het kerkelijk leven niet de nadruk gelegd worden op de kerkdienst.'

⁷³ *Gaan en staan*, 98; ook G. Ubbink, *Kanttekeningen bij modern christendom*, B. 1 (z.), 93 vlgg., en J. H. Velema en W. H. Velema, *Nieuwe wegen, oude sporen*, A. 1 (z.), 1968, 51.

De Paulinische rechtvaardiging van de zondaar, zijn 'in Christus zijn', als een bijzondere genade Gods, met de vrede en de vreugde, die daaruit voortvloeit voor enkeling en gemeente, worden vanzelfsprekend geacht en achtergesteld bij de taak en de roeping van de mens nu. Het Nieuwe Testament gaat naar de opvatting van velen voorbij aan de verantwoordelijkheid van de mens voor de toekomst van deze wereld. Het Oude Testament spreekt daarover meer en duidelijker. De roeping van de mens is deelgenoot te zijn aan Gods werk, dat in de gistende wereld van nu, bezig is het rijk te doen komen.

De gemeente mag dit rijk verwachten maar moet zich ook haasten tot deze toekomst Gods en daarom deelnemen aan al wat deze toekomst bevordert⁷⁴. Wat het Nieuwe Testament zegt over verzoening, bekering en verwachting wordt in deze geest geïnterpreteerd en geseculariseerd⁷⁵.

De accenten worden nog verschillend gelegd maar bij allen krijgt wat de mens doet in de wereld hier en nu de sterkste klem.

De bediening des Woords als taak in de gemeente, waarbij naar Schriftuurlijk-reformatorische opvatting het evangelie gezien wordt als een kracht Gods tot behoud, is hier omgebouwd tot een instruering tot — en begeleiding van de mens in zijn medewerker Gods zijn tot de komst van het rijk waarin de sociale ongelijkheid, de tegenstellingen tussen volken en rassen zullen zijn opgeheven. Wat de mens doet voor de situatie in het jaar 2000 is belangrijker dan het kennen van de Drieënige God, dat het eeuwige leven in zich draagt.

Terecht is gezegd: 'De conclusie kan geen andere zijn dan dat hier niets overblijft van wat de kerk der eeuwen van het evangelie heeft verstaan. De herinterpretatie van bijbelse begrippen binnen het raam van een theologie der sociale veranderingen, heeft het koninkrijk van God tot een volkomen wereldse aangelegenheid gemaakt. De mens speelt hierin de hoofdrol, en God moet dat wel goedvinden. Zijn eigen bestaan is van die instemming afhankelijk⁷⁶.

Het moge altijd nodig blijven bij de verkondiging van de vrije genade te waarschuwen voor de lijdelijkheid en op te wekken vruchten der bekering waardig voort te brengen, hier is het evangelie radicaal omgekeerd en van zijn zin ontdaan.

En waar het werk van de mens centraal komt te staan, staat Christus terzijde. Hem is in deze opvattingen dan ook geen andere plaats gegeven dan model te staan voor de mens en een stimulerend voorbeeld te zijn. Hij mag hoogstens 'profeet' zijn, het priesterkleed en de koningskroon zijn Hem ontnomen⁷⁷.

Het zaad van dit ontlusterde evangelie wordt gretig gezaaid via alle communicatiemiddelen die in dit technisch tijdperk ten dienste staan.

⁷⁴ Verkuyl-Schulte Nordholt, *a.w.*, 18-22.

⁷⁵ *idem*, *a.w.*, 40 vlg.

⁷⁶ J. H. — en W. H. Velema, *a.w.*, 19 vlg.

⁷⁷ *idem*, *a.w.*, 67.

En het vindt een geschikte voedingsbodem in verschillende factoren.

Het sluit aan bij de groeiende afkeer van het oude; het neemt de en van het evangelie der genade weg; het komt tegemoet aan de daden van de mens.

De religie met een sterk accent op het aardse, hier en nu, behoort n leven uit de onzienlijke dingen. Dit streelt het hart van de natuurlijke. Daarbij is de antithese hier doorbroken tussen gelovigen en ongelov tussen gemeente en wereld; een religieus getint humanisme en een geseerd christendom vinden elkaar in de religie van de mens, de opbouw de nieuwe wereld⁷⁸.

Hier komen de trekken in zicht van de religie van de Antichrist. De l langer van deze figuur van de eindtijd, het beest uit de aarde, propageert. Hij heeft trekken van het ware evangelie — hoornen aan die van het gelijk — maar spreekt als de draak. Alle accent valt dan op het aard. deze propaganda heeft groot succes (Openb. 13 : 11-18).

Het geheim der gemeente is het Lam te blijven volgen; en de ambt theologie en de ambtelijke dienst heeft daarbij haar taak. En deze tot de wederkomst van Christus⁷⁹.

⁷⁸ Idem, a.w., 67.

⁷⁹ Voor theologische kritiek ook H. Jonker in *Gaan en staan*, 84 vlgg. Ook J. Buskes, *God en mens als concurrenten*, Amst. 1968, 194 vlgg. Overeens H. Borkl *Theologie en kerk bij Harvey Cox*, in *Ministerium*, 16 jg. (1967), 151.